

ผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

The results of the use documents for studying Buddhist principles in the subject group of learning social studies, religion and culture in Prathom Suksa 4

เสฏฐวุฒิ ลาदनอก

Settawut Ladnok

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนวัดหนองจอก

Position Teacher Wat Nong Chok School

pkawmongkon.5@gmail.com

Received: 22 November 2022

Revised: 13 December 2022

Accepted: 20 December 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลองแบบกึ่งทดลอง เพื่อหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 227 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 จำนวน 38 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 เล่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ Paired Dependent t-test

ผลการศึกษา พบว่าเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.81/82.54 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47

คำสำคัญ: เอกสารประกอบการเรียน, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, กลุ่มสาระการเรียนรู้

Abstract

This research was an experimental study to find the effectiveness of the teaching materials for studying Buddhist principles. Social Studies, Religion and Culture Learning Subject Group in Prathom Suksa 4, effective according to 80/80 standard criteria. The population used in this study were Prathom Suksa 4 students in 6 classrooms, totaling 227 students in the first semester of the academic year 2018. The sample group used in this study were 38 grade 4/6 students by Simple Random sampling. Tools used in this study contained documents for studying the principles of Buddhism. There were 6 books in Prathom Suksa 4. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation and comparing the difference of pre-test and post-test scores by using Paired Dependent t-test

The results of the study found that the documents for teaching the Dhamma principles in Buddhism. The learning subject group, Social Studies, Religion and Culture of Prathom Suksa 4 had an efficiency of 82.81/82.54, which was higher than the set standard of 80/80. Learning achievements on the principles of Buddhism Social Studies, Religion and Culture Learning Subject Group of Prathom Suksa 4 Students at Wat Nong Chok School after school was higher than before with Statistically significant level at .05. The Satisfaction with teaching and learning management by using documents for learning Buddhist principles, Social Studies, Religion and Culture, Prathom Suksa 4, in an overall had an average of 4.67, in the highest level with standard deviation was 0.47.

Keyword: Documents for studying, Buddhist principles, The subject group

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอยู่ตลอดเวลา การจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้นั้น ต้องมุ่งพัฒนาคนเป็นสำคัญ เพราะคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ายิ่ง การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรมและมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคนดังกล่าว สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ที่มุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะชีวิต และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตอันส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังปรากฏในมาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ และในวรรค 2 “ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร...ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ” (ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์, 2553, 6) การพัฒนาจิตใจเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาดำเนินการแก้ไขและเยียวยาอย่างเร่งด่วนควบคู่กับค่านิยมที่ดีงามของสังคมไทยที่มีความเกื้อกูลกัน มีคุณธรรมนำความรู้ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาให้แก่คนทุกกลุ่มทุกวัย ส่งเสริมให้มีวิถีคิด วิธีการสืบค้น ภูมิรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ดี สู่การปฏิบัติด้วยวิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2553, 9-10)

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนานและเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ด้วยสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะวัยของนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชน การเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้เยาวชนเห็นถึงคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดจน ได้มีโอกาสเรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ายิ่ง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (วิทย์ วิศุทเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก, 2553) หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่ สื่อเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่แก่นักเรียน สื่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้นักเรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม ช่วยให้นักเรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย เชื่อมโยงโลกที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของนักเรียน (กรมวิชาการ, 2545)

เอกสารประกอบการเรียน เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่ง เพราะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียน ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน และสามารถส่งเสริมให้นักเรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายในการ ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาและได้พัฒนาเอกสารประกอบการเรียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้เอกสารประกอบการเรียนที่สร้างขึ้นนี้ เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้จากครูสู่แก่นักเรียน อีกทั้งมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ และสร้างความมีวินัยให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นกับตนเอง ทำให้คิดเป็น ทำเป็นและสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการเรียน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม-ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเป็นแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

สมมติฐานในการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอกสำนักงานเขตหนองจอก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 227 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 จำนวน 38 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random sampling)

เครื่องมือในการวิจัย

การพัฒนาการเรียนการสอนครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้เนื้อหาในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน 1.1 รู้ และเข้าใจ ประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในการสร้างเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 เล่ม ดังนี้ เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย เล่มที่ 2 เรื่อง ไตรสิกขา เล่มที่ 3 เรื่อง โอวาท เล่มที่ 4 เรื่องพุทธศาสนสุภาษิต เล่มที่ 5 เรื่องหลักธรรมนำความสุข เล่มที่ 6 เรื่องคนดี ทำดี

ระยะเวลาในการทดลอง

ระยะเวลาในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นสื่อการเรียนรู้ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ระหว่างวันที่ 14 มิถุนายน 2561-18 สิงหาคม 2561

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (independent variable) คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 เล่ม

2. ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2.2 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการศึกษสามารถสรุปได้ 3 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ประเด็นที่ 1 ประสิทธิภาพเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ตาราง 1 ผลการหาประสิทธิภาพเอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

รายการ	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ	ประสิทธิภาพ E_1 / E_2
คะแนนรวมจากการทำแบบทดสอบย่อยหลังเรียนในเอกสารประกอบการเรียนทั้งหมด 6 เล่ม	60	49.68	7.99	82.81	82.81/82.54
คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน	30	24.76	3.71	82.54	

จากตาราง 1 พบว่า เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 82.81/82.54 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 แสดงว่า เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ประเด็นที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการเรียน

ตาราง 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การทดสอบ	n	$\bar{x}$	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	t
ก่อนเรียน	38	15.26	5.11	361	3,593	27.85*
หลังเรียน	38	24.76	3.71			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ค่า t ที่คำนวณได้เท่ากับ 27.85 มากกว่าค่า t, df 37, α .05 มีค่า 2.042 ดังนั้นจึงสรุปว่า คะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า หลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ประเด็นที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1	ขนาดตัวอักษรเหมาะสม มีความชัดเจนอ่านง่าย	4.74	0.45	มากที่สุด
2	ภาพสวยงาม สอดคล้องกับเนื้อหา	4.71	0.46	มากที่สุด
3	เนื้อหาเอกสารประกอบการเรียนไม่ยากเกินไป	4.61	0.50	มากที่สุด
4	เนื้อหาเอกสารประกอบการเรียนน่าสนใจ	4.63	0.49	มากที่สุด
5	เนื้อหาและกิจกรรมเริ่มจากง่ายไปหายาก	4.71	0.46	มากที่สุด
6	จัดลำดับเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง	4.68	0.47	มากที่สุด
7	เอกสารประกอบการเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย	4.58	0.50	มากที่สุด
8	ภาษาที่ใช้ในเอกสารประกอบการเรียนเข้าใจง่าย	4.68	0.47	มากที่สุด
9	นักเรียนได้เรียนรู้กับเพื่อน ๆ อย่างมีความสุข	4.66	0.48	มากที่สุด
10	นักเรียนสามารถศึกษาเอกสารประกอบการเรียนได้ด้วยตนเอง	4.61	0.50	มากที่สุด
11	เอกสารประกอบการเรียน ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น	4.76	0.43	มากที่สุด
12	นักเรียนชอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เอกสารประกอบการเรียน	4.68	0.47	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย		4.67	0.47	มากที่สุด

จากตาราง 3 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนสูงสุด คือ เอกสารประกอบการเรียน ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 อยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจของนักเรียนรองลงมา คือ ขนาดตัวอักษรเหมาะสม มีความชัดเจนอ่านง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 อยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจของนักเรียนต่ำสุด คือ เอกสารประกอบการเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 แสดงว่านักเรียนมีความพึงพอใจสอดคล้องกัน

อภิปรายผล

การศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ เท่ากับ 82.81/82.54 หมายความว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยจากเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้ง 6 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 82.81 และได้คะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 82.54 แสดงว่าเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจาก เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น ได้ผ่านขั้นตอนในการจัดทำอย่างมีระบบ โดยได้ศึกษาหลักสูตร คู่มือครู แบบเรียน เทคนิควิธีการสร้างเอกสารประกอบการเรียนจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างเอกสารประกอบการเรียนตามทฤษฎี มุลค่า และ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550) ได้สรุปขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการเรียน ดังนี้ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุจากการเรียนการสอน ศึกษา รายละเอียดในหลักสูตรเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและตัวชี้วัด หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ และกิจกรรมที่เป็นปัญหา เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมแบ่งเป็นบทเป็นตอน หรือเป็นเรื่องเพื่อแก้ปัญหาที่พบ ศึกษารูปแบบของการเขียนเอกสารประกอบการเรียนการสอน และกำหนดส่วนประกอบภายในของเอกสารประกอบการเรียนการสอน ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการและสื่อประกอบเอกสารในแต่ละบทเรียนหรือแต่ละตอน เขียนเนื้อหาในแต่ละตอน รวมทั้ง ภาพประกอบ แผนภูมิ และข้อสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำไปทดลองใช้ในห้องเรียน ผลที่ได้มาใช้พิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาที่พบ นอกจากนี้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ยังมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับความสามารถ และวัยของนักเรียน มีภาพประกอบที่มีสีสันสวยงาม สอดคล้องกับเนื้อหา ช่วยให้เกิดความอยากรู้ อยากเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรวุฒิ วงศ์ขจร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทุกเล่มมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 และมีประสิทธิภาพรวมเท่ากับ 88.27 / 85.96

2. จากการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เอกสาร -ประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 15.26 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 24.76 คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9.50 คิดเป็นร้อยละของความก้าวหน้า 31.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ต้องเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 25 ของคะแนนเต็ม แสดงว่า เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ สามารถนำมาพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน และพัฒนาความคิด สามารถวิเคราะห์ปัญหา และสถานการณ์ได้อย่างรอบคอบ สามารถคาดการณ์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรวุฒิ วงศ์ขจร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 16.53 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.11 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 25.79 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.96 แสดงว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนร้อยละ 33.86 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ อินตะกัน (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุด พุทธศาสนานำรู้คู่ชาติไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียน ชุด พุทธศาสนานำรู้คู่ชาติไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะภรณ์ แสงสุข (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงาน

การใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุด แสงแห่งธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุด แสงแห่งธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผุสดี โพธิ์เอน (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน ชุดพระพุทธศาสนานำรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุดพระพุทธศาสนานำรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิศา วันตา (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานผลการใช้และพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง พลเมืองดีด้วยวิถีคุณธรรม ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พฤษสดี ฐะพัฒน์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน ชุดพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุดพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า โดยภาพรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรพรธนพร นาคระโทก (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ค่าดัชนีประสิทธิผลของเอกสารประกอบการเรียนทุกเล่ม มีค่ามากกว่า 0.50 และดัชนีประสิทธิผลในภาพรวมมีค่าเท่ากับ 0.6758 แสดงว่านักเรียนมีอัตราความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลังการเรียนคิดเป็นร้อยละ 67.58

3. ผลประเมินความพึงพอใจของการใช้เอกสารอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเอกสารที่ผู้วิจัยทำขึ้นมีเนื้อหาและสีสันเหมาะกับวัยผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้และทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาหลักพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรทิศา วันตา (2560) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานผลการใช้และพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง พลเมืองดีด้วยวิถีคุณธรรม ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

1.1 ในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หากครูผู้สอนพบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่สอนจะต้องดำเนินการแก้ปัญหาโดยทันที เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ผิด และสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง

1.2 ในการนำเอกสารประกอบการเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ไปใช้นั้น ครูผู้สอนควรศึกษาขั้นตอนในการใช้ให้เข้าใจ รวมทั้งเนื้อหาและการจัดกิจกรรมโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน จึงจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

1.3 ขณะปฏิบัติกิจกรรม ครูควรให้ความช่วยเหลือแนะนำนักเรียนที่ยังไม่เข้าใจ และคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะปฏิบัติกิจกรรม

1.4 ในการสอนแต่ละครั้ง ครูควรให้การเสริมแรง เช่น กล่าวชมเชย เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้เรียนรู้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2545). *คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2553). *การปฏิบัติด้วยวิธีพอเพียงอย่างยั่งยืน*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ไกรวุฒิ วงศ์ขจร. (2560). รายงานผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม *สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. โรงเรียนชุมชนบ้านหนองเลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2.

ชัยพลกัญ เสรีรักษ์. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับความท้าทายทางการศึกษา*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ปาริชาติ อินตะกัน. (2560). รายงานการใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุด พุทธศาสนานำรู้คู่ชาติไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. โรงเรียนบ้านใหม่ โพธิ์งาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2.

ปิยะภรณ์ แสงสุข. (2560). รายงานการใช้เอกสารประกอบการเรียน ชุด แสงแห่งธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. โรงเรียนวัดหนองยายทรัพย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2.

พฤษสดี ฐระพัฒน์. (2560). รายงานการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนชุดพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. โรงเรียนวัดตาลวงคง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1.

พรทิวา วันตา. (2560). รายงานผลการใช้และพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง พลเมืองดีด้วยวิถีคุณธรรม. โรงเรียนวัดศรีสโมสร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2.

ผุสดี โพธิ์เอน. (2560). รายงานการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน ชุดพระพุทธศาสนานำรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. โรงเรียนนพราชทิศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1.

วรรณชนพร นากะโทก. (2560). รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. โรงเรียนชุมชนวัดบางไผ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 2.

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2553). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา*. อักษรเจริญทัศน์.

สุวิทย์ มูลคำ และ สุนันทา สุนทรประเสริฐ. (2550). *การพัฒนาผลงานทางวิชาการสู่...การเลื่อนวิทยฐานะ*. อี เค บุ๊คส์.